

สัตบุรุษ Good Person

วาสนา วงศ์มัยย่อง¹

บทคัดย่อ

บทความวิชาการ เรื่อง “สัตบุรุษ” เป็นการพรรณาสัตบุรุษเป็นบุคคลที่หมดจด สวยงามมีงานที่จะต้องทำอยู่ 2 ด้าน คือ พยายามระวังตัวไม่ให้เปื้อนเปรอะด้วยของ โสโครก และ หาสิ่งที่สวยงามมาประดับเข้ากับตัวการสร้างชีวิต

เนื้อหาประกอบไปด้วย สัตบุรุษคือผู้ประกอบด้วยธรรมของสัตบุรุษ มีศรัทธา มีหิริ มีโอตตปปะ มีสุตตะมาก มีความเพียร มีสติตั้งมั่น มีปัญญา มีความเห็นถูก, หลักธรรมของสัตบุรุษมี 3 คือ ทาน การให้บิณฑบาต การถือบวช มาตาปิตุอุปัฏฐานการบำรุงมารดาบิดาให้เป็นสุข, ปัจจัยที่เกี่ยวข้องที่ส่งผลต่อการเป็นสัตบุรุษ ปัจจัยที่ส่งผลที่จะส่งเสริมให้คนเป็นคนดีได้นั้นมีหลายส่วนด้วยกัน แต่ที่จะกล่าวถึงนี้เรียกว่าปัจจัยภายใน คือ ทศนะ คติ บุคลิกภาพ แรงจูงใจ ที่อยู่ภายในและปัจจัยภายนอกคือ สภาพแวดล้อมภายนอก และ กัลยาณมิตร

คำสำคัญ: หลักธรรม, ศรัทธา, ความดีงาม, สัตบุรุษ

Abstract

The academic of this article were : Satta-burus (Good person). Satta-burus is Purely beautiful person there is 2 work to be done, the first is try to be careful not to pollute with sewage and the second is Find something is beautiful to Decorate with the creation of life .

This content was the meaning of Satta-burus is good person who have believe, modesty, Oattappa, more Sutta, perseverance, mindful stand, wit and right coment. Principle fair of Satta-burus have 3 is alms, ordination, foster parents to pleasantly, the factors is affect to be good person, the factors is encourage people to be the good person have many part but to mention is called intrinsic factor is attitude, personality, motivation and external factor is external environment and true friend.

Keywords: Principle of Dhamma, Believe, Goodness, Good Person

¹ หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาสังคมวิทยา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

บทนำ

สัตบุรุษเป็นบุคคลที่หมดจดสวยงาม มีงานที่จะต้องทำอยู่ 2 ด้าน คือ พยายามระวัง ตัวไม่ให้เปื้อนเปรอะด้วยของโสโครก และหาสิ่งที่สวยงามมาประดับเข้ากับตัวการสร้างชีวิตก็เหมือนกัน เราต้องทำทั้งสองอย่าง คือ ดีตัวออกห่างจากสิ่งชั่วช้า และในโอกาสเดียวกันก็เข้าหาฝ่ายที่จะทำให้เราเจริญรุ่งเรืองขึ้น (ปิ่น มุทุกันต์, 2502) พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า พิจารณาดูโดยรอบคอบแล้วเมื่อกล่าวถึงสิ่งภายนอก ไม่มีอะไรสามารถบิดเบือนหันเหจิตใจคนให้ไปในทางร้ายหรือทางดีมากกว่าการคบมิตร (วสิน อินทสระ, 2526)

ดังนั้น คนที่มีธรรมดีเป็นเครื่องหมายประจำตัว มีคุณสมบัติที่ดีทั้งภายใน คือ จิตใจที่งาม และภายนอกคือพฤติกรรมในการแสดงออกที่งดงาม และ เป็นที่น่าชื่นชมแก่บุคคลที่คบหาสมาคมด้วย เป็นคนที่ได้ชื่อว่า เป็นคนที่มีความดีอยู่ในตัวเอง คือ กิเลส ทำดี และพูดดี และเป็นบุคคลที่เป็นต้นแบบของคนในสังคม หรือใน โลกของคนฝ่ายดี คือเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติของความเป็นคนหรือมนุษย์ที่เจริญ และได้ถูกพัฒนาจนสมบูรณ์แล้ว เจริญด้วยสติ และปัญญาที่ครบถ้วนสมบูรณ์ มีความเป็นผู้ประพฤติดชอบทั้งกาย วาจาและใจ (พระครูประโชติโพธิธรรม (ไชยรัตน์), 2549)

ดังนั้น บุคคลจึงต้องตั้งเป้าหมายของชีวิตซึ่งเป็นฐานชีวิตในจักรวาลที่ 2 นี้จึงต้องกำหนดแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

เปรียบเสมือนการก้าวเดินในก้าวที่ 2 ของชีวิต ในแต่ละบุคคลต้องมีจุดหมายที่อาจแตกต่างกันดังนั้นแนวทางนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่ง ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ความหมายของสัตบุรุษ

คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาและนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาได้ให้ความหมายของสัตบุรุษไว้ดังนี้

ในมัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ จุฬปุลณมสูตร ได้กล่าวความหมายของสัตบุรุษไว้ดังนี้

“สัตบุรุษเป็นผู้ประกอบด้วยธรรมของสัตบุรุษ มีศรัทธา มีhiri มีโอตตปปะ มีสุตตะมาก มีความเพียร มีสติตั้งมั่น มีปัญญา มีความเห็นถูก” (ม.อ. 14/22/185.)

ในปฐมขตสูตร ว่าด้วยเหตุให้ตนถูกกำจัด สูตรที่ 1 ได้กล่าวความหมายของสัตบุรุษที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า สัตบุรุษประกอบด้วยธรรม 4 ประการ ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่มีความเสียหาย ไม่ถูกผู้รู้ติเตียน และประสพบุญเป็นอันมาก ธรรม 4 ประการนั้นได้แก่

- 1) พิจารณา ไตร่ตรองแล้ว กล่าวติเตียนผู้ที่ควรติเตียน
- 2) พิจารณาแล้ว ไตร่ตรองแล้ว กล่าวสรรเสริญผู้ที่ควรสรรเสริญ
- 3) พิจารณาแล้ว ไตร่ตรองแล้ว แสดงความไม่เลื่อมใสในฐานะที่ไม่ควรเลื่อมใส

4) พิจารณาแล้ว ไตร่ตรองแล้ว แสดงความเลื่อมใสในฐานะที่ควรเลื่อมใส (อง.จตุกก. 21/3/4.)

ในคัมภีร์อริยฐานวรรณนาได้ให้ความหมายของสัตบุรุษไว้ดังนี้

สนฺต (สมฺ อุปสเม+ต) บัณฑิต, นักปราชญ์, ผู้รู้, สัตบุรุษ, ผู้มีปัญญา. รากาทย โส สมมติติ สนฺโต ผู้ระงับราคะกิเลสเป็นต้น ได้ชื่อว่าสันตะ (อาเทศ มฺ เป็น นฺ) สนฺทโร อนุโต อวสาน เมตตฺสาติ วา สนฺโต หรือผู้มีที่สุด อังงดงาม ชื่อว่าสันตะ (สุ+อนุต, อาเทศ อุ เป็น อ).มนสาปิ สนฺโต น กรยฺย ปาป (วิ.ป. 8/305/529.) สัตบุรุษไม่ควรทำบาปแม้ด้วยใจบริสุทธิ์ (ปุร ปุรณ+อิต) บุรุษ, ผู้ชาย. มาตาปิตุนํ หทยํ ปุเรตติ ปุริโส ผู้ยังใจของมารดาและบิดาให้เต็ม ชื่อว่าปุริสะ(รัสสะ อุ เป็น อุ) ยานิกโรติ ปุริโส ตานิ อตุคฺนิ ปสฺสติ (ขุ.ชา. 27/294/84.) บุรุษทำกรรมใดย่อมเห็นกรรมนั้นในตน (พระมหาสมปอง มุทิโต, 2542)

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 ได้ให้ความหมายไว้ว่าสัปปุริส, สัปปุรุษ (สัปปุริส, สัปปุหฺรฺต) น. คนที่เป็นสัมมาทิฐิ, ฤๅหฺสฺถ์ผู้มีศรัทธาในพระศาสนา, คนที่มีความเห็นชอบตามทำนองคลองธรรม (ป. สัปปุริส ส. สดฺปุรุษ) (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

สรุปความหมายได้ ดังนี้ สัปปุริสผู้สูงเสาะ การเข้าไปคบหาคนดีแปลว่า การคบสัตบุรุษ สัตบุรุษ แปลว่า คนดี คนสงบ ตรงกับภาษาบาลีว่า สัปปุริสะ ผู้ที่เป็นสัตบุรุษ หรือ สัปปุริสะ ย่อมมีสัปปุริสธรรม ประจำ

ตน การเข้าไปคบหา ได้แก่ การเข้าไปสนทนาได้ถาม มอบตัวเป็นศิษย์ รับโอวาทของสัตบุรุษ เมื่ออยู่ในท้องถิ่นที่มีสัตบุรุษ ย่อมแนะนำสิ่งที่ดีควรแนะนำ ให้รู้จักบาป บุญคุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ ให้รู้จักเว้นชั่วประพฤติดี ละสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ กระทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์อย่างสัตบุรุษจึงเป็นคนดี คนสงบ คนที่พร้อมมูลด้วยธรรม สัตบุรุษ หมายถึงคนที่มีคุณธรรม คนที่เป็นสัมมาทิฐิ คนที่ประพฤดิธรรมเป็นปกติ เป็นผู้ที่ไม่ละเว้นจากการกระทำกุศลกรรมด้วย กาย วาจา และใจ โดยปกติ เป็นผู้ละเว้นแล้วจากหนทางแห่งความเลื่อมถอยทั้งปวง เป็นผู้ที่มีชีวิตสมบูรณ์พร้อมด้วยประโยชน์ในปัจจุบัน และประโยชน์ในอนาคต

จุดมุ่งหมายของการคบสัตบุรุษ

1) เพื่อพัฒนาตนเอง เช่นในด้าน การศึกษา และฐานะทางเศรษฐกิจให้มีความเจริญก้าวหน้าทั้งทางโลกและทางธรรมอย่างยั่งยืน

2) เพื่อช่วยเหลือคนดีให้สามารถทำมาหาเลี้ยงชีพอย่างสุจริตได้เต็มที่จนกระทั่งสามารถสร้างตัวสร้างฐานะทางเศรษฐกิจให้เจริญก้าวหน้าทั้งทางโลกและทางธรรมได้สำเร็จเช่นเดียวกับตน

3) เพื่อสร้างเครือข่ายคนดีไว้ช่วยกันปกป้องคุ้มครองชีวิตตนเอง ครอบครัวยุติพันธ์้อง มิตรสหาย บริวาร ป้องกันทรัพย์สมบัติต่างๆ ที่หามาได้ด้วยความเหน็ดเหนื่อยกล่าบากให้ปลอดภัยจากภัยต่างๆ และคนดี

(5) กาลัญญута คือ ความเป็นผู้รู้จักกาลเวลา อันสมควรในอันประกอบกิจนั้นๆ ความรู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจ

การกระทำหน้าที่การงาน เช่นให้ตรงเวลาให้เป็นเวลาให้ทันพอเวลา เป็นต้น

(6) ปริสัญญุตตา คือ ความเป็นผู้รู้จักประชุมชนและกิริยาที่จะต้องประพฤติต่อประชุมชนนั้นๆ ว่าหมั่นเมื่อเข้าไปหาจะต้องทำกิริยาอย่างนี้จะต้องพูดอย่างนี้ คือ รู้จักที่ประชุม หรือรู้จักชุมชน และรู้กิริยาที่จะต้องประพฤติต่อชุมชนนั้น ว่าชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหาจะต้องทำกิจอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างนี้ เป็นต้น

(7) บุคคลปโรปริญญุตตา คือ ความเป็นผู้รู้จักเลือกบุคคลว่าผู้นี้เป็นคนดีควรคบผู้นี้เป็นคนไม่ดีไม่ควรคบ ความรู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่าโดยอหยาศัย ความสามารถและคุณธรรม เป็นต้น ใคร ๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้น ด้วยดีว่าควรจะคบหรือไม่ จะใช้จะตำหนิยกย่องและแนะนำสั่งสอนอย่างไร เป็นต้น (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2540)

3) สัมปรัสบัญญัติ 3

สัมปรัสบัญญัติ 3 คือบัญญัติของสัตบุรุษ, ข้อปฏิบัติที่สัตบุรุษวางเป็นแบบหรือกล่าวสรรเสริญไว้หรือความดีที่คนนับถือ มี 3 ประการ ได้แก่

(1) ทาน การให้ปัน, การสละของตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น

(2) บัพพชชาการถือนวช, เว้นการเบียดเบียนดำรงในธรรม คือ อหิงสา สัจญมะ และทมะ อันเป็นอุบายให้ไม่เบียดเบียนกัน และอยู่ร่วมกันด้วยความสุข

(3) มาตาปิตุอุปัฏฐานการบำรุงมารดาบิดา, ปฏิบัติมารดาบิดาของตนให้เป็นสุข (อง.ดิก. 20/484/191.)

ลักษณะของสัตบุรุษ

การเกิดมาเป็นมนุษย์ในชาตินี้ เป็นสิ่งที่ทุกคนพึงกระทำให้บรรลุผลสำเร็จให้ได้ นั่นคือ การดำรงตนเป็นคนดีที่โลกต้องการ คนดีหรือที่พระพุทธศาสนา เรียกว่า สัตบุรุษ คือ บุคคลที่ไม่ว่าใครต่างก็พึงปรารถนา อยากที่จะคบหาและเข้าใกล้ เพราะสามารถมั่นใจได้ว่าคนดีนี้จะไม่นำสิ่งเลวร้ายมาสู่ตัวเรา นอกจากนี้ ยังจะมอบแต่สิ่งดี ๆ ให้แก่เราอีกด้วย ดังนั้นการจะปฏิบัติตนให้เป็นคนดีเป็นสัตบุรุษ จะต้องพิจารณาถึงคุณลักษณะที่มีอยู่ด้วย ในพระไตรปิฎกของพระพุทธศาสนา เถรวาทได้กล่าวถึงลักษณะของสัตบุรุษไว้ดังนี้

ลักษณะของสัตบุรุษ

1) ลักษณะทางกรรมบถ หมายถึง กุศลธรรมฝ่ายดีเป็นเกณฑ์ที่ทำให้คนเป็นคนดีได้แก่ การประกอบกรรมที่เป็นกายสุจริต วาสุจริต และมโนสุจริต มีปกติทำกุศลคือกรรมดี มีคุณและมีประโยชน์แก่กุลแก่ตนและสังคม ไม่ทำลายทั้งคนและสิ่งแวดล้อมให้เสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำของตน เพราะเกิดจากมูลเหตุที่เป็นกุศลมูล 3 ประการได้แก่ โอลาะ อโทสะ และอโมหะ (ที.ปา. 11/305/259.)

2) ลักษณะทางสติปัญญาและอุปนิสัย หมายถึง ลักษณะทางปัญญาและ

อุปนิสัยเป็นรากฐานสำคัญของพฤติกรรมของมนุษย์ เพราะการทำการพูด การคิด ของมนุษย์ที่แตกต่างกันล้วนแต่เกิดจากพื้นฐานทางจิตใจ และพื้นฐานทางสติปัญญาที่ไม่เหมือนกัน สัตบุรุษนั้นจัดว่าเป็นคนมีปัญญาเนื่องจากพื้นฐานทางจิตใจ สติปัญญาและกรรมในทางที่ดี (อง.จตุกก. 21/210/332.)

3) ลักษณะทางกรรมดี หมายถึง พฤติกรรมที่บุคคลพึงแสดงออกทางกาย วาจา และทางใจเป็นฝ่ายดี กรรมจำแนกคนให้ดี หมายถึง การกระทำที่ตนเองซึ่งพระพุทธองค์ทรงจำแนกบุคคลออกเป็นประเภทตามพฤติกรรมที่เขาแสดงออกมา พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ว่า “บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้รับผลเช่นนั้น ผู้กระทำความดีย่อมได้รับผลดี ผู้กระทำความชั่วย่อมได้รับผลชั่ว” (ส.ส. 15/903/333.)

4) ลักษณะทางความรับผิดชอบ ต่อหน้าที่การงาน หมายถึง ผู้ที่มีความรับผิดชอบในหน้าที่การงานนั้นแล้ว ก็ยอมทำงานนั้นจนสุดกำลังและความสามารถและเอาใจใส่ดูแลด้วยดี ไม่บกพร่อง ทำด้วยความพึงพอใจ (อง.ทุก. 20/343 – 344/105.)

5) ลักษณะของการช่วยเหลือสังคม หมายถึง ผู้มีลักษณะเป็นผู้เสียสละด้วยส่วนใด ๆ ก็ตามคือ กำลังกาย หรือกำลังทรัพย์ ก็มีได้กล่าวเพื่อที่จะมุ่งหวังให้คนอื่นยกย่องชมเชยตนเอง แม้เวลาประสบสุขหรือประสบทุกข์ก็ไม่หวั่นไหวไปตาม (จุ.ธ. 25/15/24.)

6) ลักษณะความปรารถนา หมายถึง ผู้ที่ปรารถนาบุตร ทรัพย์ รัฐ ความสำเร็จต่าง ๆ โดยชอบธรรมเพราะคนมีศีล มีปัญญา ประกอบด้วยธรรม (จุ.ธ. 25/17/26.)

7) ลักษณะทางการศึกษา หมายถึง ผู้ที่มีการศึกษามาก ฟังมาก เป็นพหูสูตร แม้จะมีอายุมากก็ยังทำประโยชน์ต่อคนอื่นได้ (จุ.ธ. 25/21/35.)

8) ลักษณะความสำคัญตน หมายถึง ผู้ที่เป็นสัตบุรุษย่อมมีลักษณะรู้ถึงคุณค่าแห่งตนโดยแท้จริง ไม่เบียดเบียนและมิได้กล่าวเพื่อที่จะโอ้อวด (จุ.ธ. 25/63/46.)

9) ลักษณะความเป็นธรรม หมายถึง สภาใดขาดสัตบุรุษเข้าร่วมประชุมก็ถือว่าไม่ใช่สภาที่สำคัญ ส่วนผู้ที่ละราคะ โทสะ โมหะ มีความเป็นธรรมจึงชื่อว่าเป็นสัตบุรุษ (ส.ส. 15/725/270.)

10) ลักษณะความกตัญญูคุณทวดเที หมายถึง คนที่เป็นบัณฑิตนั้นจะต้องมีความกตัญญูรู้คุณท่าน คบหาสมาคมกับกัลยาณมิตร คือมีมิตรดี มีความรักดีมั่นคงช่วยเหลือคนตกทุกข์ได้ยากด้วยใจจริง ไม่แอบแฝงอำภิสหรือช่วยเหลือเพราะเห็นแก่รางวัล (จุ.ชา. 27/246/541.)

11) ลักษณะการคำนึงถึงฐานะและฐานะ หมายถึง ผู้ที่พิจารณาเห็นว่าแม้เรื่องนี้เป็นประโยชน์แก่คนทั้งหลายจึงสมควรทำ แม้เรื่องนี้เราไม่ชอบใจที่จะทำตามแต่ก็เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่คนทั้งหลาย

และเมื่อทำไปแล้วก็มีประโยชน์ (อง.จตุกก.
21/115/159.)

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องที่ส่งผลต่อการเป็นสัตบุรุษ

ปัจจัยที่ส่งผลที่จะส่งเสริมให้คนเป็นคนดีได้นั้นมีหลายส่วนด้วยกัน แต่ที่จะกล่าวถึงนี้เรียกว่าปัจจัยภายใน (โยนิโสมนสิการ) และปัจจัยภายนอก (ปรโตโมสะ) เป็นส่วนที่สำคัญและเกี่ยวข้องด้วย มีรายละเอียดดังนี้

1) ปัจจัยภายนอก (ปรโตโมสะ) ได้แก่

1.1) สภาพแวดล้อมภายนอก คือ วัฒนธรรม ภูมิประเทศ สภาพทางสังคม และการกระตุ้นหรือชักจูงจากภายนอก เช่น การสั่งสอน แนะนำ การถ่ายทอด การโฆษณา คำบอกเล่า ข่าวสาร ข้อเขียน คำชี้แจง อธิบาย การเรียนรู้จากผู้อื่น ในที่นี้หมายถึงเฉพาะส่วนที่ถูกต้องดีงามโดยเฉพาะอย่างยิ่งการรับฟังธรรม ความรู้หรือคำแนะนำจากบุคคลที่เป็นกัลยาณมิตร

1.2) กัลยาณมิตร คือ บุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น บิดา มารดา ครูอาจารย์ มิตรสหายและจากสังคมสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับตัวบุคคล ซึ่งเรียกโดยรวมว่า กัลยาณมิตร (พระครูประโชติโพธิธรรม (ไชยรัตน์), 2549)

ในสังยุตตนิกาย สคาถวรรคทุกขี อปปมาสูตร พระพุทธองค์ตรัสไว้ดังนี้ครั้งหนึ่งพระอานนท์ได้กราบทูลถามพระองค์ว่า ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีจิตนอบน้อมไปในคนดี เป็นคุณกึ่งหนึ่งของพรหมจรรย์

พระองค์ตรัสว่า ความเป็นผู้มีมิตรดีมีสหายดี มีจิตนอบน้อมไปในคนดีเป็นทั้งหมดของพรหมจรรย์ (ส.ส. 15/24/48.)

2) ปัจจัยภายใน (โยนิโสมนสิการ) ได้แก่

ทัศนคติ บุคลิกภาพ แรงจูงใจ ที่อยู่ภายใน คือการคิดไตร่ตรองพิจารณาอย่างถูกวิธี ด้วยเหตุผล และพิจารณาอย่างแยบคาย จนสามารถพัฒนาให้เกิดความรู้ระดับสัมมาทิฐิในตน โดยอาศัยเครื่องมือประกอบกัน 4 ด้านที่เรียกว่า วุฒิธรรม 4

สรุป

การคบสัตบุรุษ เป็นการคบคนดีมีใจสูงย่อนำมาสู่ความสำเร็จมาให้ ดังสุภาษิตไทยที่สอนว่า คบคนพาล พาลพาไปหาผิด คบบัณฑิต บัณฑิตพาไปหาผล การคบคนเช่นไรจะทำให้เป็นคนเช่นนั้น ฉะนั้นการคบสัตบุรุษจะนำพาให้เราเป็นคนดีมีคุณธรรม

สัตบุรุษนี้เมื่อใครไปเสวนาคบหา หรือเมื่อเขาเองทำหน้าที่เผยแพร่ความรู้ความดีงามแก่ผู้อื่น ชักจูงให้ผู้อื่นมีความรู้ความเห็นถูกต้องหรือให้มีศรัทธาที่จะถือตามอย่างคนอย่างใดอย่างหนึ่ง จะโดยการสั่งสอน การแนะนำหรือกระจายความรู้ความเข้าใจนั้นออกไปทางหนึ่งทางใดก็ตาม ด้วยความปรารถนาด้วยความเมตตากรุณา ก่อให้เกิดสัมมาทิฐิ และการประพฤติปฏิบัติชอบขึ้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2546)

ในสังคมมนุษย์เรายังต้องการเพื่อนที่มีคุณภาพทางจิตใจสูงเราต้องการคนที่

แบบอย่างที่ดีงาม ไม่ต้องการอยู่ร่วมกับคน
จิตใจต่ำ ไม่ต้องการผู้ที่มีแต่พฤติกรรมที่เป็น
โทษ สร้างความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเองและ
ผู้อื่น มนุษย์มีศักยภาพทางจิตใจ และปัญญาที่
จะพัฒนาลักษณะที่ดีให้แก่ตนเอง เพื่อที่จะ
ช่วยตนให้พ้นจากความทุกข์ และสร้างสันติ
สุขแก่สังคม พร้อมทั้งจะปรับปรุงตนเองให้
เป็นผู้ที่มีลักษณะดีต้องการพัฒนาตนเองให้ดี

ยิ่งขึ้น มีความศรัทธา และตระหนักในคุณค่า
ของการเป็นบุคคลที่ดียกระดับคุณภาพชีวิต
ให้สูงขึ้น (วาริญา ภาวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม,
ม.ป.ป.) คือการรู้จักเสวนาคบหาหรือร่วมหมู่
กับบุคคลผู้รู้ ผู้ทรงคุณ และผู้ที่เกี่ยวเนื่องแก่
การแสวงหาธรรม หาความรู้ ความก้าวหน้า
องกงาม และความเจริญโดยธรรม

บรรณานุกรม

- ปิ่น มุกขนันต์. (2502). **มงคลชีวิต ภาค 1**. พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม.
- พระครูประโชติโพธิธรรม (ไชยรัตน์). (2549). ศึกษาวิเคราะห์หลักลักษณะของคนพาลกับบัณฑิตใน
พระพุทธศาสนา. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย
มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2540). **ธรรมญูชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ 31. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่
11. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสมปอง มุทิโต. (2542). **คัมภีร์อภิธานวรรณนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา.
- ราชบัณฑิตสถาน. (2546). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพมหานคร :
บริษัทนานมีบุ๊คพับลิเคชั่นส์ จำกัด.
- วสิน อินทสระ. (2526). **จอมจักรพรรดิอโศก**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: บรรณาการ.
- วาริญา ภาวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม. (ม.ป.ป.). **จิตวิทยาพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์ชีวาวัฒน์.